

AZERBAYCAN - MOĞOL DİL İLİŞKİLERİ

ELÖVSET ZAKİROĞLU ABDULLAYEV

Bilindiği gibi, Altay dillerini öğrenen bilginlerin bir grubu (G. J. Ramstedt, B. J. Vladimirev, N. N. Poppe, E. D. Polivanov, N. A. Baskakov v.b.) Moğol ve Türk dilleri arasında soy ilişkisi olduğunu kabul eder, diğer bir grubu (V. L. Kotviç, A. M. Şerbak, G. D. Sanjeev, G. Clauson, B. A. Serebrennikov, G. Doerfer v. b.) bu diller arasında tipolojik benzerlik görülse de, onun soy ilişkisi olmadığını iddia eder ve bu yakınlığın temas sonucunda ortaya çıktığı fikrini öne sürerler. Biz şöyle tahmin etmekteyiz ki, Altay dilleri uzak geçmişte soy (genetik) ilişkisinde bulunmuştur ve bu ilişkiyi şimdiye kadar gramer, kelime bilimi, ses bilgisi ve anlam biliminde muhafaza ederek korumaktadır. Bununla beraber, bu diller sonraki devirlerde temas neticesinde birbirinden pek çok söz almışlardır.

Altay dillerini kıyaslayan bilim adamları bu dillerin geçmiş tarihî şekillerini, bu günkü durumlarını ve ağızları göz önüne almalı, onların fonetik, leksik, gramatik ve semantik gelişim kurallarını bilmelidir. Aksi halde mukayese, gereken doğru sonucu vermez¹.

Türk dilleri ile moğol dillerinin ilişkilerini öğrenen bilginler morfoloji seviyesinde olan yakınlığa daha büyük önem verirler.

V. L. Kotviç, Moğol ve Türk dillerini kıyaslayarak şu sonuca varıyor ki, bu diller morfoloji düzeyinde (basamakta) % 50, leksik seviyede %25 birbirine uygundur. N. A. Baskakov bu dillerin leksikaya oranla morfoloji bakımından daha çok uygun gelmesi olgusunu şöyle değerlendirir: Bu, "sözkonusu dillerin soydaşlığını açıklayan en inandırıcı olgulardır, çünkü akraba olmayan dillerde karşılıklı ilişki, morfolojide değil, kelime - bilimi seviyesinde olur".²

G. J. Ramstedt, V. L. Kotviç ve N. A. Baskakov'un fikrine göre ismin esas halleri arasında olağanüstü yakınlık var; hattâ bu yakınlığa "aynıdır, birdir" denebilir.

Moğol şivelerinde - *nun* - *nu*, - *nin* - *ni*; Azeri Türkçesinde - *nun*, - *nin*, - *nun*, - *nün*; - *in*, - *in* - *un*, - *ün*. (Karaçay - Balkar Türkçesinde de iyelik (ilişik hal) halde sondaki "n" ünsüzü düşer.)

¹ Bk. C. Klouson, "Leksikostatistiçeskaya otsenka altayskoy teorii", *VYA* 1969/5, s. 22-41; B. A. Serebrennikov, S. S. Harkova. "O nekotorih effektivnih metodah issledovaniya problemi rodstva Tyurkskih i mongolskih yazıkov", *ST*, 1983/5, s. 45-56 v. b.

² N. A. Baskakov, *Altayskaya semya yazıkov i yeyo izuçenie*, M., 1981, s. 56.

Azeri Türkçesinde (diğer Türk şivelerinde de) kullanılan *gardaşınkı*, *evinki* şekilleri Moğol dilinde (genellikle Altay dillerinde) de aşağı yukarı aynı şekilde kullanılır (*akayınkı*, *gerinki*).

Varımlı hal Moğol şivelerinde -a şeklinde, hem de -da, -du biçiminde (Kıpçak ve Karluk gruplarında -ga) kullanılır (*dostur -a// dotur -da* "içeriye"/).

Bilindiği gibi, Azeri Türkçesinde -a, -e ekleri varımlı hali biçimlenir (*gardaşa*, *eve*). Varımlı hal gibi kullanan -ru eki N. A. Baskakov'un görüşüne göre, Moğol dilinin ağızlarında ve Kore dilinde de vardır (Moğ. *gol-ru* "çaya", Kore. *çibu-ru* "eve").

Belli işlenmiş hal Moğol şivelerinde ünsüzden sonra kullanan -i ekiyle yapılır (*gar-yi* "el-i"). Azeri Türkçesinde de -ı, -i, -u, -ü ekleri belli işlenmiş halin ekleridir. Ünlü ile biten sözlerde bazen -yı şekli kullanılmıştır (*araba-yı*); şimdi de ağızlarda bu şekle rastlarız (*haravayı*).

Durumlu ve çıkımlı haller için Moğol şivelerinde -da, -du (yazı dilinde bazen -dur) şekilleri kullanılmaktadır³. (Yukarıda bahsettiğimiz gibi, bu ekler varımlı hali de yaparlar). Azeri Türkçesinde de haller tarihte birbirinin yerine kullanılmışlardır.

Azeri Türkçesinde (aynı zamanda bütün Türk şivelerinde) durumlu hal şekline -ki eki katılarak her hangi bir eşyayı yer bakımından tayin eder (*bağdaki*, *kitaptaki* v.b.).

Aynı biçim Moğol dilinde de kimi fonetik farklarla kullanılmaktadır. Sözkonusu ek Moğolcada -da-xi, -do-xi, -de-xi ve te-xi şekillerinde kullanılıyor: *dorno-do-xi* (doğudaki), *ereg-de-xi* (sahildeki), *ge-te-xi* (evdeki v.b)⁴.

Bu tür gramer şekillerinin benzerliği onların soy ilişkisine hizmet eder. Bunlar rastlantı olamaz ve bir rastlantı sonucu gibi değerlendirilemez. G. J. Ramstedt bu şekillerin Tunguz - Mançu dillerinde de (-du-ki, -duk-ki şeklinde) olduğunu belirtir⁵.

Aynı uygunluğu şahıs zamirlerinde, şahıs eklerinde ve iyelik eklerinde de görürüz.

Azeri Türkçesinde

		1. şahıs zamirleri ve ekleri		
Teklik	men	-em, -m	bi,	-b, -t, -w
Çokluk	biz	-ik ⁴ , -k	bdn,	-mdn, wdn, bdi, -mdi
		1. şahıs iyelik ekleri		
Teklik	-im ⁴ , -m	-min,	-mni,	-m
Çokluk	-imiz ⁴ -miz ⁴	mdn,	-man,	-mn

Moğolcada

³ N. A. Baskakov, *a.g.e.* s. 64-65.

⁴ N. A. Baskakov, *a.g.e.* s. 84; G. J. Ramstedt, *Vvedenie v altayskoe yazıkoznanie*, M., 1957, s. 206-207.

⁵ G. J. Ramstedt, *a.g.e.*, s. 216.

	2. şahıs zamirleri ve ekleri				
Teklik sen	'-sen ² , -n	-şi,	-ş,	-ç	
Çokluk siz	-siniz ⁴ -niz	-t'ā,	-tā,	-t	
	2. şahıs iyelik ekleri				
Teklik -in ⁴ ,	-n	-şin,	-şni,	-çn,	-ş, -c
Çokluk -iniz ⁴	-niz ⁴	-t'ān	-tnai,	-tn	
	3. şahıs zamirleri ve ekleri				
Teklik o	—	—			
Çokluk onlar	—	-un,	-in,	-né,	-n
	3. şahıs iyelik ekleri				
Teklik -i ⁴ ,	-si ⁴	-un,	-in,	-ne	-n
Çokluk -i ⁴ ;	-si ⁴	-un,	-in,	ne,	-n

Moğolcadaki bu şekiller (-ın, -in, -un, ün) Azeri Türkçesinde iyelik ekli kelimelerin şekillenmesinde ortaya çıkar :

onun eli	onun kitabı
onun elinin	_____” _____ kitabının
onun eline	_____” _____ kitabına
onun elini	_____” _____ kitabını
onun elinde	_____” _____ kitabında
onun elinden	_____” _____ kitabından

Durumlu ve çıkımlı haller eski biçimlerin korunduğunu daha açık göstermektedir. Onlardan önceki durumlarda da *n* sesi ortaya çıkar, Bu sese kaynaştırma ünsüzü denebilir. Fakat durumlu ve çıkımlı hallerde buna ihtiyaç duyulmaz. Söz konusu hallerde Özbek Türkçesinde *n* ortaya çıkmaz (*elide, kitabıda* biçiminde kullanılır). Azeri Türkçesi ise eski biçimini korumuştur. Evvelâ her iki dilde şahıs zamirleri ile iyelik ekleri arasında uygunluk mevcuttur.⁶ Bu, her iki dilde iyelik eklerinin kişi adlarından türediğini kanıtlar. İkincisi, karşılaştırılan dillerin sözkonusu ekleri arasında dil malzemesi açısından ve gelişim yoluna göre de belli uygunluklar görülmektedir. Elbette, yüzyıllar geçtikçe ayrı ayrı dillerin aynı ekleri arasında belirli fonetik, morfolojik ve diğer değişikliklerin olacağı da çok tabiidir.

Türk ve Moğol dillerinin kıyaslanması ile uğraşan bilim adamları belli bir miktar söz kökünün her iki dil grubuna uygun olduğunu ortaya koymuşlardır. Kazak bilgini Tş. D. Nominhanov üç kelime bölüğü üzere inceleme yaparak, 938 isim, 145 sıfat ve 477 eylem kökünün aynı olduğunu tespit etmiştir⁷.

⁶ Şunu göz önünde tutalım ki, *r-z* Türk dillerinde, *-an* ise Moğolcada çokluk ifade eder. Ayrıca Moğolcada *s-t*, *s-ş-ç* ses değişimi vardır.

⁷ Ts. D. Nominhanov, *İssledovaniya po tyurkskim i mongolskim yazıkam*, Alma-ata, 1966, s. 10.

Kelime türetmesi alanında da inkârı imkânsız benzerlik verileri bulunuyor. Eylem ve adların yapımında kullanılan ekler, benzerlikle ilgili inandırıcı kanıtlar vermektedir.

Ortaç ve fiilden türetilen sıfat şekillerinde yakınlık ve uygunluk daha belirgindir. Azeri Türkçesinde olan *-an*, *-en*, (eskilerde *-gan*, *-ğan* v. b.) ekleri ile Moğolcanın *-ğan* eki arasında benzerlik kaydedilebilir (Azeri Türkçesinden *yazan*, *gelen* sözlerinde olduğu gibi). Bu gün dilimizde kullanılan *çalışgan*, *ağlaşan* sıfatlarındaki *-gan* ve *-ğan* eklerinin mazisi şimdiki *-an* ekli ortaçlarla bağlıdır. Çağdaş Moğolcada *-ğan* biçimi kullanılmaktadır. *Turğan*||*turaxan* (zayıf, sayıflamış), *çakilğan* (çakılan, yani yıldırım), *çiğurğan* (toplantı) vb.

Azeri Türkçesinde geniş kullanılan *-muş* ortaç şekli Moğolcada *-mal* biçimindedir. Bunu dilciler lambdaizm diye adlandırıyorlar. Bilindiği gibi, bu tür ses uygunluğu ($\text{ş} \sim l$) Türk şive ve lehçelerinde mevcuttur. Özellikle Çuvaş ve Moğol lehçelerinde “*l*” ile kullanan bir kısım kelimeler diğer Türk şive ve lehçelerinde “*ş*” ile kullanılmaktadır. Bu kurala uygun olarak Moğolcada *togt-mal* (toxta-mış), *gör-möl* (örül-müş), *xataa-mal* (kuru-muş), *bud-mal* (boyanmış), *xad-mal* (mıhlanmış, çivilenmiş) gibi ortaç şekilleri kullanılmaktadır.

Bilim adamları Türk şivelerinin *-dıg*|| *-dug* > *-dı*, *çuh*|| *-çug* (Yakutçada *-tax*|| *-tex*/ ekli ortaçları ile Moğolcanın *-dağ*, *-dzu*, *-çu* *-juxuy* *-çuhuy* ekli ortaçları arasında benzerlik görüyorlar (N. A. Baskakov, ⁸ 1981). Moğolcada *udird-dag* (âdeten, önderlik eden), *xad-dag* (âdeten, biçen) ortaçları kullanılmaktadır.

Azeri Türkçesinde *dıg* ortaçları iyelik ekleriyle birlikte kullanır. Başka Türk şivelerinde *-dıg* ekli sıfatlar iyelik eki olmadan da kullanılmaktadır. (*tapıldıg kitab* - bulunmuş kitab). Azeri Türkçesinde *satdıg* (tahıl, mal) tamlamasındaki *-dıg* eki de aynı anlamdadır. Bu kelimelerden başlı başına ad gibi kullanan da vardır : *Tapdıg si(y)-dik*. Ortaç olarak kullanan *yazdığım*, *bildiğim*, *bildikleri* gibi kelimelerin anlamı, anlaşılan, aynı şekilde Moğol kelimelerinin mânasından bir miktar ayrılır. Bu da normaldir.

Azeri Türkçesinde ve Moğol şivelerinde *-ır*, *-ar*, *-r* ekleri kullanılır ve bir miktar farklı anlamlar ortaya çıkarır. Moğolca *meçir* (Azeri Türkçesinde *muçur-muçurlamak*, *tomurcuklamak*), Moğolcada bu ek daha değişik şekillerde de kullanılır : *bol-ur-a* (olmak için), *-ir* *-er* *-e* (gelmek için), *ab-ur-a* (almak için). Azeri Türkçesinde bu ek fiilin zamanından başka isim ve sıfat gibi anlamlar da yaratmıştır : *gelir*, *çıkır*, *uçar*, *gezer*, *kaynar*, *görür* (gözüm), *gelir* (*yol*).

⁸ N. A. Baskakov çekimlenen eylemlerin ortaçlar esasında meydana geldiğini iddia eder. (N. A. Baskakov, *a.g.e.*, 1981, s. 47). Bizce, bu tersinedir, yani çekimlenen fiil şekillerinden ortaçlar meydana gelmiştir.

Sen Tayırı küsdürübsen
Gelir yolun pusdurubsan... ("Destanlar").

Mastara benzer adlar arasında uygunluk da ilgi çekicidir. Azerî Türkçesi ile Moğol şivelerinde *-mag*, *-ma*, *-m* ekleri ile aynı nitelikli kelimeler yapılır.

Moğolcada *ide-meg* (çok yiyen, obur), *eyede-meg* (hamur), *zorimeg* (koçak - yiğit) gibi kelimeler de substantif ve atributif nitelik taşır. *Xudxu-ma* (katı, kuyu), *elgü-me* (ölmeli, asılmalı), *xezri-m* (kesik, parça), *toxo-m* (ter-lik, kalıp, keçe), *bari-m* (tut-ma, yapışma) ve b.

Azeri Türkçesindeki *gaz-mag*, *oy-mag*, *govur-ma*, *dol-ma*, *süzme*, *ye-m* gibi kelimeler yukarıdaki kelimelere benzer. Mastarlar arasında ise bazı farklar vardır (*bolox* - olmak, *davslax* - tuzlamak, *uslax* - sulamak, *tatax* - dartmak, çekmek, *tamgalax* - damğalamak v. b.). Eğer bir dilde *duvs/tuz/* ve *tamyä* (damğa) kelimeleri varsa ve bu kelimelerden o dilde fiiller (*duvs-lax*, *tamgalax*) yapıyorsa, bunu rastlantı veya geçici bir durum saymak doğru olmaz.

Mag eki ile hem Moğolca, hem de Azeri Türkçesinde isimler vardır. Azeri. *guymak*, *oymağ* (obaları oymag oymag), Moğolcada *xuymag*, *aymag* gibi kelimeler eşanlamlıdır.

Dilin morfolojisi ve leksikolojisi ile bağlı olan söz türetme alanında da Azeri Türkçesi ile Moğolcanın ilgi çekici ortak yönleri vardır. Bu bakımdan türetme kelimeler dikkati çeker. Türkçe ile Moğolca bir birinden milâttan önceki yüzyıllarda ayrılmış, her dilin kendi gelişimi sonucunda kelimeler belirli fonetik ve morfolojik değişmelere uğramıştır.

"Geleneksel Altay dilciliğinde şöyle bir görüş var ki, Türk lehçeleri tüm seviyelerde (basamaklarda), o cümleden yapısal - morfoloji açıdan evrimsel gelişiminde çok daha ilerlemiş, Tunguz - Mançu ve Moğol dilleri ise nispeten ortaya çıkış durumlarına yakındırlar."⁹ Böyle olmakla beraber, kelime ve eklerde olan benzerlik (kimi zaman aynılık) günümüze kadar ulaşmıştır.

İsimlerde kullanan en işlek (verimli) ek olarak *-çı(n)*, *-ç'yi* alalım.

<i>Rusçada</i>	<i>Moğolcada</i>	<i>Azeri Türkçesinde</i>
pastuh	malç(in)	malçı, mal otaran
pastuh	mal hariulagç	mal güden, mal saklayan
krestyanin	tarlaçin	tarlaçı, kendli köylü
tabunşik	aduuçin	atçı, ilhıcı
çahan	hançin	goyunçu, çoban
vodovoz	usçin	sucu, su taşıyan
doyarka	saalçin	sağıcı

⁹ İ.V. Kormuşin, *Sistemi vremya glugola v altayskiñ yazıkah*, M., izd. "Nauka", 1984, s. 66.

skotomod	maldar	maldar, mal sağlayan
melnik	teeremç	değirmenci
Poslannik	elçin	elçi, sefir
posol	elç	elçi, sefir.
pilşik	hörööç	harracı, mişarcı
zamestitel	orlogç	yerlik, muavin
znamenosets	tugç	tuğcu, bayraktar

Azeri Türkçesindeki *-çı* eki Türk şivelerinde uzak geçmişte *-çin*, *-çig* şekillerinde olmuştur. Moğolcadan alınmış örneklerde de *-çin* şeklini görmekteyiz. Fakat sonralar *n* ve *g* sesleri kelime sonunda düşebilir.

Dilin tasarruf kuralı ile en az emek kanununa uygun olarak sözkonusu ekin *-ç* şekli de çağdaş Moğolcada kullanılmaktadır.

Azerbaycan dilindeki isim türeten *-lg* eki Moğolcada buna yakın şekillerde (*-lög*, *-leg* gibi) kullanır.

<i>Rusçada</i>	<i>Moğolcada</i>	<i>Azeri Türkçesinde</i>
vozvişennost	öndörlög	hündürlük, yükseklik
tsvetnik	tsitsekleg	çiçeklik

-lg ekinden türeyen *-lı* sıfat eki ise Moğolcada başka bir gelişim seyri ile *-tay*, *-tey* şeklinde kullanılmaktadır.

<i>Rusçada</i>	<i>Moğolcada</i>	<i>Azeri Türkçesinde</i>
silniy, moşniy	hüçtey	güçlü
umehiy	biligtey	bilikli, becerikli
borodatıy	sağaltay	sakkallı

-tay, *-tey* eki Başkır şivesinde isim ve bâzen sıfat türeten ek gibi mevcuttur (*hakaltay* "borodatıy")¹⁰. Azeri Türkçesinde sıfatlarda belirli niteliğin yokluğunu bildiren *-sız* eki Moğolcada hem *-sar*, hem de *-güy* şeklindedir. Rotasizm olayına göre onun *-sız* eki ile aynı olduğunu belirtirler¹¹

(*Sanam-sar* "Saygısız", *ölüsüm -üzer* (ölümsüz). *-güy* ekine ait Moğolcada *xereg -güy* (gereksiz), *tanıx güy* (tanış olmayan) sözlerini gösterebiliriz. (*-güy* ihtimal ki, *döy* > *değil*.)

Azeri Türkçesinde *-la*, *le*, *-l* eki ile Moğolcada *-la*, *-le*, *-l*, *-da*, *-de*, *-ra*, *-re* ekleri ile isimden eylem yapılır :

<i>Azeri Türkçesinde</i>	<i>Moğolcada</i>	<i>Rusçada</i>
cıda-la	jad-la	koli kopyem
damğa-la	tamga-la	kleymi
duz-la	davs-la	solı

¹⁰ R. G. Aznaulov, "Reliktovie formı slovoobrazovaniya başkirkского yazıkı", *ST*, 1983/5, s. 59.

¹¹ G.J. Ramstedt. *Vvedenie v altayskoe yazıkoznaniye*, M., 1957, s. 214-215.

gayçı-la	hayç-la	virezay, postrigi.
bağ-la	bag-la	pakovat
çiçek-le	tsetseg-le	tsvesti
gaçıt, ey	gajuu -da	iskrivlyay
sabın-la	savan-da	mlit
altun-la	alt-da	ozolatit
göy-er	hoğ-ro	sinet
goca-l	öte-l	staritsya

Yukarıya alınan örneklerin büyük çoğunluğu dil malzemesi yönünden bir birine uygun gelir, yapılarında ufak farklar var.

Gözlemlediğimiz bir örnekte *-xay* eki "gibi", "*teher* (benzer)", anlamındadır. Meselâ: *turanxay* kelimesi "hudoşavıy" (arık, zayıf) demektir. Kökü "arık" demektir. Bu kelime Azeri Türkçesinde *arığ- tırığ* ikilemesinde görülmektedir. Demek ki, bu sözcük *arığteher* (arığaz, bir az arığ) anlamındadır. Bu ek Azerbaycan dilinde *delixey* kelimesinde korunmuştur ve aynı mâna için kullanılır. *deli - teher*, (deli gibi, bir az deli).

Türk ve Moğol dillerinin esas ses bilgisi kuralları birbirine uygun gelir. Bilginlerin dediğine göre Türk - Moğol kelime paralellerinde Moğol ve Türk dillerinin fonetik kurallarında hiçbir önemli bozulma olmamıştır¹².

Fakat bu dillerin ortak kelimelerinde bazı fonetik değişimler gözlenmektedir. Moğol dilindeki "x" sesine Türk dillerinde genellikle g, k sesleri, kimi durumlarda g ve ğ sesleri uygun düşer. Azeri ve Moğol dillerinde sesler şöyle karşılaştırılabilir.

	<i>Azeri Türkçesinde</i>	<i>Moğolcada</i>	<i>Rusçada</i>	
	g-x (h)	gışgırığ	xaşgarax	krik
		gapaglıg	xavxag	krişka
		garanlıg	xaranxuy	temnota
		goyun	xon	Karan
		gayçı (makas)	xaçig	nojnitsı
	k-x	kesik	xeseg	kusok, otrivok
		küren	xüren	koriçnevıy
		kövrek	xevrek	lomkiy
		körük	xöörög	kuzneçnıy mex
Azeri : k (g) -x	güç	xüç	silä	
	güve	xiven	mol	
	göy	xöx	siniy	
	gerekli	xeregtey	nujnıy	
	ğ-x	şunğar	şonxor	sokol
		bağa	bax	jaba

¹² B. A. Serebrennikov, S.S. Harkova, "O nekotorıh effektivnih metodah issledovanıya problemi rodstva tyurkskih i mongolskih yazıkov", *ST*, 1983/5, s. 56.

Azeri Türkçesi ile Moğolca arasında şu ses farkları da dikkat çekiyor :

S-Ş ve tersine Ş-S

	<i>Azeri Türkçesi</i>	<i>Moğolca</i>	<i>Rusça</i>
	sarı	şar	jyoltıy
	suvaklamak	şavaaslax	ştukaturit
	yaş	nas(an)	vozrast
	süpürge	şüür	metla
	goşa	xos	para, parnıy
ç-u, (ts)	çiçek	u,iu,ek	tsvetok, ospa
	çağ	u,ag	vremya
	çeri(k)	u,ereg	boets, voin
	çaxmag	u,axiur	molniya
	çöl	u,öl	pustınya
o-j	cıda	jad	kopyo
	küncüt	günjid	kunjiu
b-m	buz	mos	lyod
	böyürmek	mööröx	mıçat
t-ç	titrek	çiçrex	lihoradka
	bitik (yazı)	biçik	pismo, nadpis.

Görüldüğü gibi, boğumlanma itibariyle birbirine yakın olan sesler benzeşerek değişmiştir. Bu ses değişimleri sözlerin benzerliğini pek etkilemez. Şunu da belirtelim ki, kıyaslanan bu diller arasında başka fonetik farklar da gösterilebilir.

Nikolay A. Baskakov Türk, Moğol ve Tunguz - Mançu dillerinin sentaks (sözdizimi) seviyesinde ortak yanlarını şu şekilde açıklıyor : “Sözdizimsel ek ve özelliklerden en fazla değişmez olanı iyelik tamlamaları, yan cümle yerine terkipler, kelime takımlarında belirtici tamlayanların değişmezliği, belirtilenin teklik çokluğa uymayışı, yalın halin fonksiyonel çokanlamlılığı ve b. özelliklerdir¹³”.

Bu özellikler Azeri Türkçesi ile Moğolcada da aynı addedilebilir. Moğolcada “alimin modnı”, “almanın ağacı”, yani “elma ağacı” demektir. Burada da “alimin” kelimesi ilişik halde, “modnı” kelimesi iyelik eki almış bulunuyor. Bilgin “yan cümlelerin yerine terkipler (oborotı)” kullanmaktadır, der. Daha dakik dersek, Moğolcada da kimi Türk şivelerinde olduğu gibi, henüz bağlaçla kurulan yan cümle yoktur; fakat eylem terkiplerinden (öbeklerinden) olan basit cümleler mevcuttur. Azeri Türkçesinin ad takımlarında birinci taraf takım içinde değişmez, sadece ikinci taraf çekimlenir ve çokluk eki alır. Bu özelliğin Moğol, Türk ve Tunguz - Mançu dilleri için

¹³ N. A. Baskakov, *a.g.e.*, s. 88.

ortak olduğunu N. A. Baskakov yukarıya aldığımız pasajda belirtmiştir. Biz buraya tamlamalarda belirtenin birinci, belirtilenin ikinci sırada olduğunu, yani bu sıranın sağlam ve değişmez bulunduğunu da ekleyelim.

Anlam karşılaştırmaları da sözkonusu dillerde konuşulanların düşünce tarzında çok ilgi çekici benzerlikler ortaya çıkarmaya yardım eder.

Meselâ : Azeri Türkçesindeki “dartmag” (“çekmek”) sözcüğü çok-anlamlıdır. Moğolcanın “tatax” kelimesi hemen hemen aynı anlamları ifade eder :

<i>Moğolca</i>	<i>Azeri Türkçesi</i>	<i>Rusça</i>
tatax	dartmag, çekmek	dyorgat
tatax	çekmek (tartmak)	vesit
tatax	cıgara içmek	kurit
tatax, sorox	çekmek, içine çekmek	vtyagivat
şugam tatax	hat çekmek	provesti liniyu
suvax tatax	kanal çekmek	rit kanavu

Yukarıdaki kelimelerin daha başka anlamlarını da tespit etmek mümkündür.

Başka bir örnek : Azerbaycan dilinde “çiçek” hem “tsvetok” (çiçek), hem de “ospa” (çiçek hastalığı) anlamındadır. Moğolcanın “tsitsek” sözcüğü aynı mânaları taşır.

“Şipovnik” kelimesi Azeri Türkçesinde “itburnu” (yaban gülü) sözcüğü, Moğolcada “naxoyn xuşuu” kelimesi ile karşılanmaktadır. Her iki dilde bu kelimenin harfi harfine anlamı - “nos sobaki” (köpeğin burnu) demektir. Moğolcada “noxoyn” ve Azeri Türkçesinde “it” (belirli ve belirsiz) ilişik haldedir, “xuşuu” ve “burnu” kelimeleri ise 3. şahıs teklik iyelik eklerini almış bulunuyorlar.